

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมของมนุษย์นั้นต้องรวมกันอยู่เป็นหมู่เหล่า เป็นชุมชน และสังคม ทุกคนต้องรวมเป็นสมาชิกของชุมชนและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ เช่น ครอบครัว หมู่บ้าน เมือง ไปจนถึงสมาชิกของประเทศชาติ สมาชิกทุกคนของสังคมนอกจากจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันแล้ว ยังต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ทั้งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาและที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ ทุกชีวิต รวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชนและสังคมจะดำรงคงอยู่ได้ด้วยความราบรื่นและพัฒนาการไปได้เพียงใดหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกทั้งหมดโดยส่วนรวมของชุมชน และสังคมแต่ละแห่งเป็นประการสำคัญ พลเมืองของประเทศย่อมเป็นกำลังของประเทศ ผู้ที่จะเป็นพลเมืองของประเทศใดหรือมีสัญชาติของประเทศใดนั้น แต่ละประเทศมีข้อกำหนดหรือบทบัญญัติในเรื่องคุณสมบัติและการปฏิบัติไว้อย่างเหมาะสมในกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของแต่ละประเทศ โดยเกณฑ์ทั่วไปถือว่าสัญชาติย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ใดได้โดยการเกิด หรือโดยการแปลงสัญชาติ ซึ่งประการหลังนี้แต่ละประเทศได้กำหนดคุณสมบัติและวิธีการปฏิบัติไว้อย่างรัดกุมแตกต่างกันไป ทั้งนี้ เพื่อให้ได้พลเมืองที่มีคุณภาพเหมาะสมก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาตินั้นเป็นสำคัญ นอกจากนี้อิทธิพลของภาวะธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นภาวะทางภูมิศาสตร์ หรือภาวะทางชีววิทยา รวมทั้งภาวะทางสังคม อันได้แก่วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น ล้วนมีอิทธิพลและมีส่วนกำหนดลักษณะต่าง ๆ โครงสร้างและพัฒนาการของสังคม อันมีผลต่อบทบาทของสมาชิกของสังคมนั้นควยอย่างแน่นอน

การกำหนดแบบแผนระเบียบต่าง ๆ สำหรับควบคุมความสัมพันธ์ของบุคคลและเพื่อให้พลเมืองทุกคนอยู่ร่วมกันได้ด้วยความราบรื่นและมีความสุขนั้น ได้เริ่มมีการกำหนดระเบียบแบบแผนนับแต่ไคมีมนุษย์อุบัติขึ้นในโลกนี้ ซึ่งแต่เดิมาก็เป็นการกำหนดอย่างไม่เป็นแบบพิธีการ (Informal) เช่น ประเพณี แลวกคอบ ๆ เป็นแบบพิธีการ (Formal)

มากขึ้นตามลำดับ ได้แก่ วัฒนธรรม ระเบียบ ขอบบังคับ และกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคม หรือพลเมืองของประเทศพึงยึดถือปฏิบัติ นอกจากนี้ยังเนื่องจากสิ่งที่มีมนุษย์ในแต่ละสังคมได้สร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ ๆ ขึ้น เช่น ความรู้ วิธีการปฏิบัติ และเครื่องมือเครื่องใช้ ฯลฯ เป็นต้น เพิ่มขึ้นโดยตลอดมา ทำให้ทุกคนในสังคมต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแปลกใหม่ที่พวกตนสร้างขึ้น และที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากสังคมอื่น ๆ

เมื่อพิจารณาถึงสภาพของสังคมไทยหรือประเทศไทยในปัจจุบันนี้ จากผลการสำรวจสำมะโนประชากรและเคหะ พุทธศักราช 2513 ปรากฏว่า เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2513 ประเทศไทยมีประชากรทั้งสิ้น 34,152,000 คน¹ เมื่อเทียบกับปีพุทธศักราช 2503 ประเทศไทยมีประชากรจำนวน 26,257,860 คน² พลเมืองได้เพิ่มขึ้นถึง 7,994,140 คน ในช่วงระยะ 10 ปีที่ผ่านมารัฐบาลแต่ละคณะในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ได้ดำเนินการทุกวิถีทางที่จะปลูกฝังคุณสมบัติความเป็นพลเมืองที่เหมาะสมกับสังคมไทย คือ ให้คนไทยเป็นพลเมืองก็เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน วิธีการที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาพลเมืองหรือการสร้างกำลังคน (Man Power) เพื่อการเป็นพลเมืองดีและพัฒนาการของสังคมและประเทศไทยนั้น ก็คือการให้การศึกษแก่พลเมืองทั้งในวัยเด็ก วัยรุ่น และผู้ใหญ่ เพื่อปลูกฝังคุณภาพความเป็นพลเมืองให้แก่คนไทย มีการใช้หลักสูตรใหม่ จัดระเบียบบริหารงานการศึกษาระดับต่าง ๆ ให้เหมาะสมและเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามความมุ่งหมายของการจัดการศึกษายิ่งขึ้น ปรับปรุงส่งเสริมคุณภาพด้านการเรียนการสอน มาตามลำดับ ขยายระดับมาตรฐานจากการศึกษาภาคบังคับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นประถมศึกษาปีที่ 7 เพิ่มขึ้นทุกปี รัฐต้องใช้จ่ายเงินงบประมาณแผ่นดินเพื่อการดำเนินการจัดการศึกษาให้แก่พลเมืองเพิ่มขึ้นทุกปี ๆ ละจำนวนมากมาย คงจะเห็นได้จากเฉพาะเงินงบประมาณ

¹สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, รายงานเบื้องต้นการสำมะโนประชากรและเคหะ พุทธศักราช 2513, (2514), หน้า 7.

²สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, สถิติรายปีประเทศไทย บรรพ 28 2510-2512, (2513), หน้า 39.

ดำเนินการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในปีเพิ่มขึ้นถึง 262,256,480 บาท³ ในปีงบประมาณ 2510 ซึ่งเป็นปีแรกที่โอนการศึกษาประชาบาลไปสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดทั่วราชอาณาจักร รัฐบาลได้ใช้จ่ายเงินเพื่อดำเนินการศึกษาประชาบาลที่สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดทั่วราชอาณาจักรเป็นเงิน 1,371,515,352 บาท ปีงบประมาณ 2511 ใช้จ่ายเงิน 1,481,107,473 บาท ปีงบประมาณ 2512 ใช้จ่ายเงิน 1,915,461,440 บาท⁴ ทั้งนี้รวมทั้งเงินงบประมาณแผ่นดินที่รัฐจัดสรรให้เป็นเงินอุดหนุน เงินรายได้จากองค์การบริหารส่วนจังหวัด และที่ประชาชนบริจาคเงินและทรัพย์สินสมทบ ทั้งนี้ยังไม่รวมการศึกษาระดับพื้นฐานที่สังกัดเทศบาล และกระทรวงศึกษาธิการ และการศึกษาระดับอื่น ๆ ที่สูงขึ้นไป นอกจากการจัดการศึกษาให้แก่พลเมืองเพื่อสร้างกำลังคนให้เป็นพลเมืองที่รัฐบาลยังได้จัดโครงการต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังหรือสร้างคนไทยให้เป็นพลเมืองดีในด้านต่าง ๆ อีกนานาประการ อาทิ การเทศบาล สุขาภิบาล สภาตำบล การสื่อสารมวลชน ฯลฯ เป็นต้น แม้สังคมไทยซึ่งมีหลักธรรมของพระพุทธศาสนาคอยหล่อหลอมจิตใจคนไทยให้รู้จักบาปบุญคุณโทษที่ชั่ว วัตถุประสงค์ที่รวมค่านิยม จิตใจ อารยธรรม และวัฒนธรรม อยู่โดยตลอดมาก็ตาม แต่สภาพของสังคมไทยในปัจจุบันนับวันแต่จะมีปัญหาและเหตุการณ์ยุ่งเหยิงสับสน อันมีสาเหตุสำคัญมาจากการกระทำของคนไทยที่ขาดศกบกร่องต่อคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองดีมากขึ้นตามลำดับ ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ต่อไปนี้ เช่น

1. การออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นับแต่ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อพุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศ 12 ครั้ง ตามสถิติของพลเมืองที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรปรากฏว่ามีเพียงครั้งเดียวเท่านั้นที่มี

³กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, การศึกษาประชาบาลครบรอบ 50 ปี 1 ตุลาคม 2514 (พระนคร: โรงพิมพ์สวนทองถิ่น, 2514), หน้า 69-70.

⁴กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเกินกว่าร้อยละ 50 ของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั้งหมด คือการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 9 เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2500 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด 9,887,038 คน ไปใช้สิทธิ 5,668,596 คน คิดเป็นร้อยละ 57.33 ส่วนการเลือกตั้งทั่วไปครั้งอื่น ๆ ไม่ปรากฏว่ามีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งถึงร้อยละ 50 ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดเลย⁵ อย่างไรก็ตาม ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 9 ดังกล่าวนี้ ซึ่งตามสถิติแสดงว่ามีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุดนั้น ผลปรากฏในเวลาต่อมาว่า ได้มีปฏิกริยาจากผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง และนิสิต นักศึกษา เป็นจำนวนมากในจังหวัดพระนคร ทำการเดินขบวนคัดค้านผลการเลือกตั้งครั้งที่กล่าวนี้ สื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์แทบทุกฉบับได้มีปฏิกริยาคัดค้านผลการเลือกตั้ง พร้อมกับได้เปิดเผยหลักฐานการทุจริตบางประการในการดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้อย่างกว้างขวาง เช่น มีการทุจริตในการทำบัญชีผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยไปลงคะแนนเลือกตั้งคนละหลายครั้ง และผู้ที่ไม่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งไปแอบอ้างใช้สิทธิของผู้อื่น โดยความรู้เห็นเป็นใจของเจ้าหน้าที่ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งครั้งนี้ เป็นต้น จนเป็นผลให้เกิดการปฏิวัติขึ้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 โดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ และสั่งยุบรัฐสภา ดังนั้นสถิติที่ว่าผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งถึงร้อยละ 57.33 ในครั้งนั้น ถ้าเป็นการเลือกตั้งที่สุจริตแล้วอาจน้อยกว่าร้อยละ 50 ก็ได้ แม้ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งหลังสุด เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2512 ซึ่งวางเว้นการเลือกตั้งมาเป็นเวลาถึง 12 ปี เพื่อรัฐบาลคณะปฏิวัติในสมัยนั้นได้ใช้ระยะเวลาดังกล่าวดำเนินการแก้ไขปรับปรุงรัฐธรรมนูญเสียใหม่ให้สอดคล้องกับลักษณะและสภาพของสังคมประเทศไทยโดยเฉพาะ และดำเนินการให้การศึกษอบรมรวมทั้งโครงการต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังพัฒนาความรู้ความเข้าใจค่านิยมและทัศนคติแก่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยทุก ๆ ด้านแล้ว ผลของการเลือกตั้งปรากฏว่า

⁵ กองเลือกตั้ง ส่วนการทะเบียนและเลือกตั้ง กรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย, รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, เล่ม 1, (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 75.

จำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วประเทศ 14,820,180 คน มีผู้ใช้สิทธิเพียง 7,285,832 คน คิดเป็นร้อยละ 49.00 ในจำนวนผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งครั้งนี้ เป็นผู้มีความรู้อ่านออกเขียนได้ร้อยละ 32 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 ร้อยละ 49 สูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 19⁶ และมีบัตรเสียถึงร้อยละ 8 นอกจากนี้ตามรายงานของจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ จำนวน 283 รายงาน ปรากฏว่าผู้มาใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งครั้งนี้มีทัศนคติและความสนใจในการเลือกตั้งระบบพรรคน้อยมาก กล่าวคือ สนใจมากร้อยละ 0.35 สนใจจึร้อยละ 2.47 สนใจพอควรร้อยละ 9.88 สนใจน้อยร้อยละ 48.77 และสนใจต่อการพิจารณาตัวบุคคลเป็นหลักในการออกเสียงเลือกตั้งมีถึงร้อยละ 38.53 ซึ่งแสดงว่า พลเมืองผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งยังมีความรู้ความเข้าใจต่อการเลือกตั้งในระบบพรรคน้อยมาก นอกจากนี้ในการเลือกตั้งครั้งนี้รัฐต้องใช้เงินงบประมาณแผ่นดินไปถึง 100,372,220 บาท⁷ ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนมาก เมื่อพิจารณาถึงผลที่ได้รับจากพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกเข้ามาในครั้งนีทั้งในสภาและนอกสภา ปรากฏว่ามีผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยที่มีพฤติกรรมและความประพฤติไม่เหมาะสมต่อการที่จะทำหน้าที่ในรัฐสภาตามระบอบประชาธิปไตยที่ตนได้รับการเลือกตั้งเข้ามา จนถึงกับได้มีการปฏิวัติยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยุบรัฐสภา เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2514 ซึ่งคณะปฏิวัติได้ให้เหตุผลของการทำปฏิวัติครั้งนี้ประการหนึ่งคือ สมาชิกสภาผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2511 บางกลุ่มอาศัยสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ยุยง บ่อนทำลาย ใช้อิทธิพลทั้งภายในและภายนอกสภานิติบัญญัติ ก่อกวนการบริหารประเทศของรัฐบาล ขาดความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว แยกความสามัคคี ยุยงให้ประชาชนและสถาบันต่าง ๆ เป็นปฏิปักษ์และกระด้างกระเดื่องต่อรัฐบาล เป็นเหตุให้

⁶กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, รายงานวิเคราะห์ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน 10 กุมภาพันธ์ 2513, (2513), หน้า 52, 152-53.

⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 224.

เกิดความไม่มั่นคงขึ้นภายในประเทศ ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลได้พยายามทุกวิถีทางที่จะให้ความเป็น
 ธรรมแก่ทุกฝ่ายและบริหารประเทศเพื่อความผาสุกของประชาชน รวมทั้งเพื่อความมั่นคง
 ของประเทศและราชบัลลังก์อยู่ตลอดมา⁸ ซึ่งแสดงว่า พลเมืองผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง
 ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยเพียงพอ ผลที่ได้รับจากการ
 เลือกตั้งครั้งนี้จึงไม่คุ้มค่าเลย ยิ่งเมื่อได้พิจารณาจากสถิติการเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทน
 จังหวัดพระนครเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2514 จากจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั้งหมด
 ในจังหวัดพระนคร 815,088 คน มีผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งเพียง 176,648 คน คิดเป็นร้อยละ
 21.67 เท่านั้น⁹ เป็นที่น่าสังเกตว่า จากรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์รายวันหลายฉบับที่
 รายงานข่าวการดำเนินการเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนครั้งนี้ แม้จะได้มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง
 หรือพรรคพวกของผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนได้พยายามโฆษณาหาเสียงและช่วยเหลืออำนวยความสะดวก
 ความสะดวกให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยจัดยานพาหนะรับ-ส่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งเพื่อให้ไปใช้สิทธิ
 เลือกตั้งยังหน่วยเลือกตั้งต่าง ๆ โดยไม่ต้องเสียค่าโดยสารก็ตาม ก็ยังมีผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง
 น้อยมาก ทั้ง ๆ ที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดพระนครส่วนมากเป็นผู้ได้รับหรือมีการศึกษาคึกว่า
 ในชนบททั่วไป

จากสถิติข้างต้นแสดงว่า คนไทยส่วนใหญ่แม้จะเป็นผู้ได้รับการศึกษามาเป็นอย่างดี
 ก็ตาม ยังไม่เห็นความสำคัญของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเพื่อเป็นตัวแทนของประชาชน
 เข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตยซึ่งได้มีบัญญัติไว้ใน
 รัฐธรรมนูญ เป็นการแสดงถึงการขาดหรือบกพร่องในหน้าที่ของพลเมืองที่ตามระบอบประชาธิปไตย
 โดยค่านหนึ่งของคนไทย

2. การกระทำผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมและอื่น ๆ ของคนไทยทั้งผู้ใหญ่และเยาวชน
 ก่อให้เกิดความยุ่งยากไม่สงบสุขขึ้นในสังคม และสูญเสียทรัพย์สินและเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้

⁸ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 6, วันที่ 17 พฤศจิกายน 2514

⁹ประกาศผลการเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทน เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2514

ยังได้เพิ่มขึ้นทั้งในค่านปริมาณและความรุนแรงอย่างมากมาย ดังที่เป็นข่าวอยู่ในหนังสือพิมพ์
 ทั้งรายวัน รายสัปดาห์ และนิตยสารต่าง ๆ อยู่ในปัจจุบันนี้ ซึ่งแสดงถึงความเสื่อมโทรมใน
 คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองดี และการสูญเสียในค่านต่าง ๆ ทั้งส่วนตัวและประเทศชาติ
 ยิ่งขึ้นทุกที จากสถิติของกรมตำรวจปรากฏว่า ปีพุทธศักราช 2510 ซึ่งมีประชากรประมาณ
 32,836,000 คน มีคดีอาชญากรรมเกิดขึ้นถึง 691,721 ราย คิดเฉลี่ยประชากร 1 แสน
 คน มีคดีเกิดขึ้น 2,107 คดี เจ้าหน้าที่จับกุมผู้ต้องหาได้ 745,041 คน ส่งฟ้องศาล
 179,141 คน ศาลได้พิพากษาลงโทษตามลักษณะที่กระทำผิดมีทั้ง ปรบ จำคุก ประหารชีวิต
 และอื่น ๆ โดยเฉพาะคดีอุกฉกรรจ์คือ ฆ่าคนตาย ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ และวางเพลิง มี
 จำนวนรวมกันถึง 9,142 คดี การกระทำผิดดังกล่าวนี้ทำให้คนตาย 364 คน บาดเจ็บ
 112 คน ทรัพย์สินเสียหายมูลค่า 78,567,905 บาท คดีวางเพลิงและเพลิงไหม้ด้วย
 สาเหตุอื่นเฉพาะในจังหวัดพระนครและธนบุรีในปีพุทธศักราช 2510 มีเพลิงไหม้ 333 ราย
 ทรัพย์สินเสียหายเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 179,658,381 บาท ทั้งยังมีคนตายและบาดเจ็บอีกด้วย¹⁰
 ในค่านอุบัติเหตุการจราจรทางบกซึ่งส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและ
 ความประมาทของผู้ขับขี่รถยนต์ ผู้โดยสารรถยนต์ และคนเดินเท้า ในปีพุทธศักราช
 2510 เฉพาะในเขตจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีมีอุบัติเหตุเกิดขึ้น 5,307 ราย ทำให้
 มีคนตาย 366 คน บาดเจ็บ 4,150 คน ทรัพย์สินเสียหายคิดเป็นมูลค่า 9,931,228 บาท¹¹
 ทั้งนี้ไม่รวมอุบัติเหตุที่เกิดในทางหลวงอื่น ๆ และการจราจรทางน้ำ

ส่วนในปีพุทธศักราช 2511 จากสถิติของกรมตำรวจปรากฏว่ามีคดีอาญาจากความ
 ผิดทุกประเภทเกิดขึ้น 724,726 คดี เจ้าหน้าที่จับกุมผู้กระทำผิดได้ 694,753 คดี ส่งฟ้อง
 ศาลและศาลรับฟ้อง 112,773 คดี ในจำนวนนี้เป็นคดีอุกฉกรรจ์ คือฆ่าคนตาย ปล้นทรัพย์
 ชิงทรัพย์ และวางเพลิง เกิดขึ้น 9,144 คดี การกระทำผิดดังกล่าวนี้ทำให้คนตาย 408 คน

¹⁰ กรมตำรวจ, รายงานประจำปี 2510, (2513), หน้า 135.

¹¹ แผนกสถิติและวิจัย กองตำรวจจราจร, สถิติอุบัติเหตุการจราจรในเขต
 นครหลวงกรุงเทพ-ธนบุรี ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2497, (อค์สำเนา)

บาดเจ็บ 147 คน ทรัพย์สินเสียหายมูลค่าประมาณ 21,312,413 บาท คดีวางเพลิง และเพลิงไหม้ควยสาเหตุอื่น ๆ เฉพาะในเขตจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีเกิดเพลิงไหม้ 353 ราย ทรัพย์สินเสียหายเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 79,623,164 บาท มีผู้บาดเจ็บ 25 คน ตาย 3 คน¹² ในค่านอุบัติเหตุการจราจรทางบกเฉพาะในเขตนครหลวงกรุงเทพ-ธนบุรีซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของตำรวจนครบาล เกิดอุบัติเหตุ 5,451 ราย ทำให้คนตาย 404 คน บาดเจ็บ 4,235 คน ทรัพย์สินเสียหาย 9,797,152.64 บาท¹³ ทั้งนี้ไม่รวมอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นในทางหลวงอื่น ๆ และการจราจรทางน้ำ

จากสถิติบางประการที่กล่าวข้างต้นนี้เป็นการแสดงว่า คนไทยที่ขาดความรับผิดชอบ คอสีทึบและหน้าที่ของพลเมืองดีในด้านการปฏิบัติและการเคารพต่อกฎหมาย มีอยู่เป็นจำนวนมากและเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลทั้งในค่านร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน อันมีผลโดยตรงต่อความมั่นคงและพัฒนาการของสังคม ซึ่งเป็นปัญหาอันสำคัญประการหนึ่งของสังคมและนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นทุกที ๆ ซึ่งถ้าคนไทยมีความเป็นพลเมืองดีพอแล้ว การกระทำความผิดหรือคดีต่าง ๆ จะไม่เกิดขึ้นมากมายอย่างที่เป็นอย่างนี้

3. ความประพฤติกและการกระทำผิดกฎหมายของเด็ก เยาวชน และบุคคลวัยรุ่น ในปัจจุบันนี้มีจำนวนมาก และรุนแรงพอ ๆ กับผู้ใหญ่ หรืออาจมากกว่า ดังเช่นกรณีนักเรียนต่างโรงเรียนยกพวกทำร้ายกัน นอกจากจะทำให้ถึงแก่ชีวิตและบาดเจ็บแล้วยังทำให้ประชาชนที่ไม่รู้เรื่องราวควยถึงแก่ความตายและบาดเจ็บ รวมทั้งทรัพย์สินเสียหายไปควยเป็นจำนวนมาก เหตุการณ์เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาอันสำคัญประการหนึ่งของสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการปลูกฝังหรือสร้างความเป็นพลเมืองดีให้แก่เยาวชนของรัฐมิได้เกิดผลสมตามความมุ่งหมาย และแม่สถาบันของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวกับเด็ก เยาวชน และบุคคลวัยรุ่นโดยตรง อาทิ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น รวมทั้งองค์การเอกชนอื่น ๆ ที่มี

¹² กรมตำรวจ, รายงานประจำปี 2511, (2514), หน้า 91-107.

¹³ แผนกสถิติและวิจัย กองตำรวจจราจร, เรื่องเดิม.

วัตถุประสงค์ในด้านการให้ความช่วยเหลือ อนุเคราะห์ และให้การศึกษานอกระบบแก่บุคคล
 คักกลาวนี้ เช่น สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ยุวพุทธิกสมาคมต่าง ๆ เป็นต้น
 จะได้จัดดำเนินการเกี่ยวกับเด็กและบุคคลวัยรุ่นนี้หลายโครงการ อาทิ สถานแรกรับเด็ก
 ชายบ้านปากเกร็ด และสถานแรกรับเด็กหญิงบ้านราชวิถี เป็นต้น ซึ่งแต่ละแห่งก็มีวัตถุประสงค์
 เพื่อรับเด็กกำพร้า อนาคตา เรือนไรที่พึ่ง ตลอดจนเด็กที่มีปัญหาในด้านความ
 ประพฤติ มาให้การอนุเคราะห์เลี้ยงดู อบรมสั่งสอนขัดเกลานิสัยใจคอและฝึกอาชีพให้
 ตามความเหมาะสมและความถนัดของเด็กและบุคคลวัยรุ่นเป็นราย ๆ ไป ปีละเป็นจำนวน
 มาก ๆ ดังปรากฏในสถิติผลการดำเนินงานของสถานแรกรับเด็กชายบ้านปากเกร็ดเพียง
 แห่งเดียวในปีพุทธศักราช 2505 ได้ทำการสงเคราะห์และให้การฝึกฝนอบรมเด็กทั้ง
 ประเภทเรือน ประเภทกำพร้าอนาคตา และประเภททำผิดกฎหมาย ตั้งแต่อายุ 7 ปีขึ้นไป
 จนถึงไม่เกิน 18 ปี จำนวน 577 คน ใช้จ่ายจากเงินงบประมาณแผ่นดินรวม 445,979
 บาท ปีพุทธศักราช 2506 ทำการสงเคราะห์และให้การฝึกฝนอบรมเด็กที่มีปัญหารวม
 746 คน ใช้จ่ายเงินงบประมาณแผ่นดินจำนวน 583,600 บาท ปีพุทธศักราช 2507
 จำนวนเด็กที่เข้ารับการสงเคราะห์และฝึกฝนอบรม 793 คน สิ้นเงินงบประมาณ 496,500
 บาท ปีพุทธศักราช 2508 จำนวนเด็ก 864 คน สิ้นเงินค่าใช้จ่าย 791,125 บาท ปี
 พุทธศักราช 2509 จำนวนเด็ก 1,127 คน สิ้นเงินค่าใช้จ่าย 830,940 บาท ปีพุทธ-
 ศักราช 2512 จำนวนเด็กที่เข้ารับการสงเคราะห์และฝึกฝนอบรม 1,419 คน ใช้จ่ายเงิน
 งบประมาณแผ่นดิน 1,045,650 บาท¹⁴ ซึ่งยังมีได้รวมผลงานของสถาบันอื่น ๆ อีก
 หลายแห่ง ก็จะทำให้เห็นว่าจำนวนเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาเกี่ยวกับสภาวะทางสังคมมีจำนวน
 เพิ่มขึ้นตลอดมา และแม้ทางราชการรวมทั้งสถาบันเอกชนจะได้เพิ่มทั้งในด้านอาคารสถานที่
 เจ้าหน้าที่ และปรับปรุงโครงการสงเคราะห์รวมทั้งการฝึกฝนอบรมแก่เด็กที่มีปัญหาทางสังคม
 เหล่านี้ ก็ยังหาได้เพียงพอต่อจำนวนเด็กที่มีปัญหาเหล่านี้ไม่ ดังจะเห็นได้จากแหล่งต่าง ๆ

¹⁴ กองการสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น กรมประชาสงเคราะห์, รายงานสถิติ
 ผลการดำเนินงานของสถานแรกรับเด็กปากเกร็ด, (2512), หน้า 6-9.

ทั้งที่เป็นแหล่งที่เจริญและแหล่งด้อยพัฒนาซึ่งยังมีเด็กเหล่านี้อยู่นอกสถานสงเคราะห์อีกจำนวนไม่น้อย ซึ่งปัญหาที่กล่าวนี้เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยของการศึกษา จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนยังขาดคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองดี ดังนั้นปัญหานี้จึงน่าเป็นห่วงมากที่สุดเมื่อเด็กเหล่านี้ได้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่หรือพลเมืองของประเทศในอนาคต

4. จากรายงานการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในค่านต่าง ๆ ของคนไทยในวัยและระดับการศึกษาต่าง ๆ กันหลายครั้ง ต่างมีรายงานผลการศึกษาวินิจฉัยออกมาทำนองเดียวกันว่า คนไทยมีความรู้ความเข้าใจ ค่านิยมและทัศนคติต่อความเป็นพลเมืองดีอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่สู้จะสมบูรณ์นัก ดังเช่น

เมืองชัย ทาเจริญศักดิ์ ทำการวิจัยเมื่อปีพุทธศักราช 2506 เรื่อง "การสำรวจความรู้และทัศนคติด้านศีลธรรมและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนโครงการกรุงเทพฯ-ธนบุรี ปีการศึกษา 2505" ทำการทดสอบนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนในโครงการฯ 28 โรงเรียน จำนวนนักเรียนที่ทดสอบชาย 223 คน หญิง 213 คน ด้วยข้อทดสอบของผู้วิจัย พบว่า เด็กมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาศีลธรรมตามหลักสูตรชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อยู่ในเกณฑ์ปานกลางโดยเฉลี่ย โดยมีความรู้ในเรื่องเบญจศีล เบญจธรรม คอนข้างสูง แต่คอนข้างต่ำในค่านมรรยาท¹⁵

ปีพุทธศักราช 2507 ชาลี ลัทธิตี ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเรื่องคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีบางประการของเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4" ใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเอง ทดสอบนักเรียนซึ่งกำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2506 ในโรงเรียนประถมศึกษาและเทศบาล 6 โรงเรียน สอบถามความคิดเห็นของครูสอนประจำ

¹⁵เมืองชัย ทาเจริญศักดิ์, "การสำรวจความรู้และทัศนคติด้านศีลธรรมและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนโครงการกรุงเทพฯ-ธนบุรี ปีการศึกษา 2505," (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2506), (อัครสำเนา)

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในเขตภาคศึกษา 1 และสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและมีประสบการณ์ในการอบรมสั่งสอนและสังคม ปรากฏผลว่า เด็ก ครู และผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ เด็กจัดตำแหน่งคุณธรรมที่มีต่อชุมชนและมนุษยธรรมไว้ในระดับที่ต่ำกว่าผู้ทรงคุณวุฒิและครู แต่ในคุณธรรมด้านการเรียน ต่อศาสนา และต่อผู้อื่น เด็กจัดไว้ในตำแหน่งระดับสูงกว่าครูและผู้ทรงคุณวุฒิ¹⁶

ปีพุทธศักราช 2509 สุธรรมมา สุจริตตานนท์ ได้วิจัยเรื่อง "ศึกษาการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในโรงเรียนสาธิต 4 แห่ง ในจังหวัดพระนคร" โดยส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนกำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ของโรงเรียนสาธิต 4 แห่งในจังหวัดพระนคร และครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 โรงเรียนเดียวกัน พบว่า นักเรียนส่วนมากมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาหน้าที่พลเมือง เนื่องจากเนื้อหาวิชาและภาพประกอบในแบบเรียนไม่น่าสนใจ และการสอนของครูยังไม่อาจชักจูงให้นักเรียนตั้งใจเรียนได้คือพอ¹⁷

ปีพุทธศักราช 2511 หาญ อันวรค์ ทำการวิจัยเรื่อง "ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 4 ในจังหวัดพระนคร ปีการศึกษา 2511" ใช้แบบสอบถามทดสอบกับประชากรซึ่งเป็นผู้ใหญ่ 200 คน กำลังศึกษาในระดับ 4 หรือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนผู้ใหญ่ 4 แห่ง พบว่า จากการเรียนในห้องเรียนนั้น

¹⁶ชาลี ลัทธิ, "การศึกษาเรื่องคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีบางประการของเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4," (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต แขนงจิตวิทยาพัฒนาการ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2507), (อัครสำเนา)

¹⁷สุธรรมมา สุจริตตานนท์, "การศึกษาการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในโรงเรียนสาธิต 4 แห่งในจังหวัดพระนคร," (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509), (อัครสำเนา)

นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาเรื่องประชาธิปไตยตรงกัน แต่ในบางเรื่อง เช่น ลักษณะการปกครองประเทศประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย และหน้าที่ของผู้แทนราษฎรนั้น มีความเข้าใจไม่ตรงกันบางส่วนเป็นส่วนใหญ่¹⁸

วัลลภ พุ่มพวง ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี" เมื่อพุทธศักราช 2514 โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นสัมภาษณ์ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างคนไทยในจังหวัดมหาสารคามที่บรรลุนิติภาวะแล้ว จบการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วไม่ได้ศึกษาต่ออีก ในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี ผลปรากฏว่าคนไทยส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไม่ถูกต้องในเรื่องค่านิยมและคำสอนในศาสนา เรื่องความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองดี และเรื่องความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย ชายกับหญิงยังมีความคิดเห็นแตกต่างกันในบางเรื่อง เช่น หลักคำสอนของศาสนาพุทธ เรื่องเหตุผลในการให้อภัยและช่วยเหลือกัน เรื่องภารกิจที่ต้องปฏิบัติเมื่อไปวัด และเรื่องการเลือกระหว่างกฎหมายกับประเพณีของท้องถิ่น¹⁹

จากผลการศึกษาค้นคว้าแล้วนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนะตรงกันอยู่ประการหนึ่งคือ ควรได้มีการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร แบบเรียน วิธีการสอน การเรียน เกี่ยวกับเรื่องความเป็นพลเมืองดีในสถานศึกษาทุกระดับให้เหมาะสมกับสถานการณ์และการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน เพราะผลของการจัดการศึกษาเรื่องความเป็นพลเมืองดีในระดับการศึกษาทุกระดับยังไม่สามารถจะปลูกฝังหรือสร้างความเป็นพลเมืองดีให้แก่ผู้เรียนหรือคนไทยได้อย่างสมบูรณ์ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

¹⁸ ชาญ อันวงศ์, "ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 4 ในจังหวัดพระนคร ปีการศึกษา 2511," (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511), (อัครสำเนา)

¹⁹ วัลลภ พุ่มพวง, "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี," (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, 2514), (อัครสำเนา)

เท่าที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งแสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่า คนไทยบางส่วนยังไม่มีคุณสมบัติที่นำพอใจในการเป็นพลเมืองดีที่จะสามารถดำเนินชีวิตตนเอง ครอบครัวยุคใหม่ที่ต่อชุมชนและประเทศชาติได้อย่างมีความสุขและร่าเริง สมควรที่จะได้มีการศึกษาวิจัยองค์ประกอบต่าง ๆ ของการจัดการศึกษาอบรมในเรื่องความเป็นพลเมืองดี อาทิ หลักสูตร แบบเรียน การเรียนการสอน และกิจกรรมอื่น ๆ เป็นต้น ไท่กว้างขวางยิ่งขึ้นอีก เพื่อจะได้ทราบถึงข้อเท็จจริงทั้งในด้านที่ควรส่งเสริมและสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไขเพื่อผู้ที่เกี่ยวข้องจะได้ดำเนินการต่อไปได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบวิชาสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนคนไทยทั่วไป และคุณภาพของพลเมืองไทยหรือกำลังคน (Man Power) ที่จะเป็นตัวกำลังในการพัฒนาประเทศชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคตย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้นนี้เป็นอย่างสำคัญ แต่จากหลักฐานที่โลกกล่าวไว้ตอนต้นนี้ ได้ชี้ชัดว่าการจัดการศึกษาในระดับนี้และอื่น ๆ ยังไม่มีประสิทธิภาพเป็นที่น่าพอใจนัก โดยเฉพาะในเรื่องของการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี ทั้งนี้ด้วยสาเหตุหลายประการ ดังเช่นการขาดแคลนเงินงบประมาณจากรัฐที่จะจัดสรรมาได้เพียงพอ ความยากจนขาดแคลนของผู้ปกครองนักเรียน มีการสูญเสียเวลาในการจัดการศึกษา เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ผู้ที่จบชั้นประโยคประถมศึกษาตอนต้นไปแล้วไม่สามารถจะดำรงตนเป็นพลเมืองดี เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมประชาธิปไตยได้

เมื่อได้พิจารณาถึงสภาพการเรียนการสอนโดยทั่วไปของโรงเรียนในระดับประถมศึกษา ไม่ว่าจะอยู่ในโรงเรียนที่อยู่ในเมืองหรือในชนบท จะยึดเอาแบบเรียนเป็นหลักในการสอนการเรียน เพราะถือว่าแบบเรียนนั้นต้องมีเนื้อหาวิชาตรงตามหลักสูตร นอกจากนั้นผู้เรียบเรียงแบบเรียนก็โดยบรรจุเนื้อหา กิจกรรม ภาพประกอบ ไว้แล้วไม่ต้องไปค้นหาเพิ่มเติมอีกก็เป็นการเพียงพอที่จะสอนให้ใคร่ครวญเนื้อหาตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ได้ง่ายแก่การสอนการเรียน เพราะครูส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อการสอนเพียงว่า สอนให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจตามเนื้อเรื่องในหนังสือแบบเรียนก็พอที่จะทำให้เด็กเรียนสอบไล่ได้เลื่อนชั้นไต่แล้ว มิได้คำนึงถึงความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ ที่จะให้เกิดมีขึ้นแก่เด็กตามความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาโดยแท้จริง ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นคือ ครูและนักเรียนใช้แบบเรียนเล่มเดียวกัน นั่นคือ เมื่อการสอนเสร็จก็หมายความว่า ทั้งครูและนักเรียนมีความรู้

เท่ากัน ดังนั้นแบบเรียนจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อทั้งนักเรียนและครู แบบเรียนที่ดีและมีคุณภาพจึงมีความจำเป็น โดยเฉพาะสำหรับการสร้างความเป็นพลเมืองดีที่จะอยู่ร่วมกัน และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมประชาธิปไตยได้นั้น แบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบวิชาสังคมศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการที่จะปลูกฝังให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ แนวคิด ทศนคติ ค่านิยม และคุณธรรมประจำใจ รวมทั้งความสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นสมาชิกที่ดีมีประโยชน์ต่อสังคมด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีที่มีอยู่ในแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้นครั้งนี้ ได้กำหนดความมุ่งหมายทั่วไปเพื่อศึกษาสารวจเนื้อหาของหนังสือดังกล่าวซึ่งยังมีใช้อยู่ในปัจจุบัน (ปีการศึกษา 2514) ว่า มีเนื้อหาในการที่จะปลูกฝังความรู้ความเข้าใจและแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดีมากน้อยเหมาะสมเพียงใด โดยยึดเอาหลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503 วิชาสังคมศึกษา และผลการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี"²⁰ ของนายวัลลภ พุ่มพวง วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต เป็นเกณฑ์ในการศึกษาวิจัย

เพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายดังกล่าวจึงได้กำหนดความมุ่งหมายเฉพาะไว้ดังนี้

1. เพื่อสำรวจ ศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาของแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบวิชาสังคมศึกษาที่มีใช้อยู่ตามคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ ในปีการศึกษา 2514 ทุกเล่ม ในด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจและแนวคิดของความเป็นพลเมืองดีตามลักษณะและทรรศนะของสังคมไทยยุคปัจจุบัน

2. พิจารณาวิเคราะห์แนวคิดของความเป็นพลเมืองดีที่มีอยู่ในเนื้อหาของแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบวิชาสังคมศึกษาในระดับชั้นดังกล่าว ว่ามีความเหมาะสมพอที่จะเป็น

²⁰ วัลลภ พุ่มพวง, เรื่องเดิม.

เครื่องมือในการสอนสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาตอนต้นเพียงใด

3. เพื่อสรุปผลของการวิจัยนำมาเป็นแนวทางและข้อเสนอแนะในการพิจารณาปรับปรุงแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบวิชาสังคมศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาจัดทำแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบวิชานี้

สมมติฐานของการวิจัย

005208

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นและเชื่อว่า

1. หนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาทุกเล่มในระดับประถมศึกษาตอนต้นที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนใต้นั้น มีเนื้อหาที่สร้างความรู้ความเข้าใจและแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีครบถ้วนตามหลักสูตรของชั้นนั้น ๆ เป็นอย่างน้อย

2. หนังสืออ่านประกอบสังคมศึกษาและหนังสืออ่านประกอบภาษาไทยทุกเล่มที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้โรงเรียนจัดหาไว้เพื่อส่งเสริมการอ่านของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ล้วนแต่มีเนื้อหาที่สามารถเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีให้นักเรียน ทั้งในด้านเน้นและหรือเพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจเรื่องความเป็นพลเมืองดีที่เหมาะสมแก่วัยและชั้นการศึกษาของนักเรียนในระดับนี้

3. ความรู้ความเข้าใจและแนวคิดของความเป็นพลเมืองดีที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากแนวคิดของหลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503 และจากผลการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี"²¹ ของวัลลภ พุ่มพวง เพื่อเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์เนื้อหาของแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบครั้งนี้ได้ครอบคลุมหลักสูตรและเหมาะสมตามทฤษฎีและลักษณะของสังคมไทย

²¹ วัลลภ พุ่มพวง, เรื่องเดิม.

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีขอบเขตดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์เฉพาะแบบเรียนหมวดสังคมศึกษาและหนังสืออ่านประกอบสังคมศึกษา รวมทั้งหนังสืออ่านประกอบภาษาไทยเฉพาะที่มีกำหนดอยู่ในคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การกำหนดแบบเรียนสำหรับเลือกใช้ในระดับโรงเรียนประถมศึกษา ปีการศึกษา 2512²² ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการยังคงให้ใช้อยู่จนถึงปีการศึกษา 2514 ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และหนังสือสำหรับประโยคประถมศึกษาตอนต้นเท่านั้น ไม่รวมถึงหนังสืออื่น ๆ ที่สำนักพิมพ์หรือบุคคลต่าง ๆ จัดพิมพ์ออกจำหน่ายในท้องตลาด หรือแจกจ่ายไปยังโรงเรียน

2. ศึกษาวิเคราะห์เฉพาะในค่านี้อาของแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบในด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจและแนวคิดของความเป็นพลเมืองดี เท่านั้น มิได้รวมถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ของแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบ เช่น รูปแบบของหนังสือ กิจกรรมเสนอแนะ หรือกิจกรรมท้ายบท และวิธีการสอนการเรียนรู้ เป็นต้น

3. เกณฑ์ความรู้ความเข้าใจและแนวคิด (Concept) ของความเป็นพลเมืองดี ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อทำการวิเคราะห์เนื้อหาของแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบ ในระดับประถมศึกษาตอนต้นนี้ ได้อาศัยเกณฑ์จากหลักสูตรและผลการวิจัย เรื่อง "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี"²³ ของวัลลภ พุ่มพวง เมื่อปีพุทธศักราช 2514 เท่านั้น

²²คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การกำหนดแบบเรียนสำหรับเลือกใช้ในระดับโรงเรียนประถมศึกษา ปีการศึกษา 2512, (2512), หน้า 3-43.

²³วัลลภ พุ่มพวง, เรื่องเดิม.

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผู้วิจัยถือว่า เกณฑ์ความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนั้น ครอบคลุมเนื้อหาของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ประโยคประณตศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503²⁴ และเหมาะสมกับลักษณะของสังคมไทย ซึ่งสามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ เนื้อหาของแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบสังคมศึกษาตามวัตถุประสงค์ได้จริง
2. ผู้วิจัยถือว่า แบบวิธีการสำรวจวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจวิเคราะห์ของผู้วิจัยจากเนื้อหาเนื้อเรื่องทุกตอนของแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบที่เป็นประชากรทั้งหมดครั้งนี้ เป็นวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมและผิดพลาดน้อยที่สุด
3. ผู้วิจัยถือว่า ผลการสำรวจวิเคราะห์เนื้อหาของแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบที่เป็นประชากรทั้งหมดครั้งนี้ถูกต้องตามข้อเท็จจริงและคำวินิจฉัยการมากที่สุด ผู้วิจัยมิได้มีอคติและหรือลำเอียงอันเนื่องมาจากสาเหตุใด ๆ เลย

ความจำกัดของการวิจัย

ความจำกัดของการวิจัยเรื่องนี้อาจเกิดขึ้นได้ เนื่องจาก

1. เกณฑ์ความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแม้จะพยายามยึดตามแนวความคิดรวบยอดของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ประโยคประณตศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503²⁵ รวมกับแนวความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่ได้จากการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง" ²⁶ ของวัลลภ พุ่มพวง เมื่อปีพุทธศักราช 2514 ซึ่งผลการวิจัยนั้นมีความเชื่อถือได้ก็ตาม เกณฑ์ความคิด

²⁴กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503 (ธนบุรี โรงเรียนการช่างวุฒศึกษา (แผนกการพิมพ์, 2503), หน้า 16-25

²⁵เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

²⁶วัลลภ พุ่มพวง, เรื่องเดิม.

รวบยอดของความเป็นพลเมืองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น อาจมีขาดตกบกพร่องในกันต่าง ๆ บ้าง เช่น การใช้สำนวนภาษา ฯลฯ เป็นต้น อย่างไรก็ตามอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างซึ่งอาจไม่สามารถครอบคลุมและหรือไม่ถูกต้องเหมาะสมตามลักษณะของพลเมืองดีในสังคมไทยในบางประการ อันเนื่องมาจากตัวแปรบางอย่าง อาทิ การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบของสังคมในระยะเวลา ปัจจุบันนี้ เป็นต้น เพราะในช่วงระยะเวลาจากผลการวิจัยของวัลลภ พุ่มพวง ถึงปัจจุบันนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงแบบรูปการปกครองบางประการเนื่องจากการปฏิวัติเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2514

2. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการคัดยกรวบรวมแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบที่กำหนดเป็นประชากรในการวิจัยทั้งหมดด้วยตนเองนั้น ถึงแม้จะพยายามควบคุมตัวแปรต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในขณะอ่านและวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือแต่ละเล่ม อาทิ ความแม่นยำของการวินิจฉัย สภาพทางอารมณ์ ตลอดจนลักษณะต่าง ๆ ของหนังสือที่มีอิทธิพลจริงใจในการส่งเสริมการสร้างความคิดรวบยอด เป็นต้น ก็อาจไม่สามารถควบคุมได้หมด

3. แม้ว่าผู้วิจัยจะได้ถือเอาแบบเรียนสังคมศึกษาทุกเล่มและหนังสืออ่านประกอบวิชาสังคมศึกษาและวิชาภาษาไทยทุกเล่ม ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การกำหนดแบบเรียนสำหรับเด็กใช้ในระดับโรงเรียนประถมศึกษา ปีการศึกษา 2512²⁷ เป็นประชากรที่ผู้วิจัยทำการสำรวจ ศึกษา วิเคราะห์ทั้งหมด โดยเชื่อว่าทุกโรงเรียนทุกสังกัดในระดับประถมศึกษาตอนต้นควรจัดให้มีแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบไว้เพื่อประโยชน์ในด้านการเรียนการสอนครบทุกเล่ม โดยเฉพาะหนังสืออ่านประกอบนั้นกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้โรงเรียนจัดหาไว้เพื่อส่งเสริมการอ่าน²⁸ ของนักเรียนก็ตาม แต่ก็ยังมีหนังสืออ่านประกอบอื่น ๆ อีกที่บุคคล คณะบุคคล และหรือสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ได้จัดพิมพ์จำหน่ายและหรือแจกไปยังโรงเรียนและห้องสมุดโดยทั่วไป ซึ่งหนังสือเหล่านี้อาจมี

²⁷ คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม.

²⁸ คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม, หน้า 39.

เนื้อหาที่สร้างความคิดรวบยอดเรื่องความเป็นพลเมืองที่เหมาะสมกับเด็กในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นอยู่บ้าง แต่มีได้อยู่ในขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ ผลการวิจัยครั้งนี้จึงมีขั้นตอนการวิเคราะห์เนื้อหาของความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดีของหนังสือทั้งหมดที่มีจำหน่ายและแจกจ่ายอยู่ในปัจจุบันนี้

4. การศึกษาวิเคราะห์การสร้างความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดีของแบบเรียนสังคมศึกษาและหนังสืออ่านประกอบครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์จากด้านเนื้อหาของเนื้อเรื่องเพียงด้านเดียวเท่านั้น แต่ตามหลักการศึกษาศาสตร์และจิตวิทยานั้น การสร้างความคิดรวบยอดนั้น เกิดขึ้นได้จากองค์ประกอบหลายประการ โดยเฉพาะสำหรับองค์ประกอบของหนังสือคุณภาพด้านต่าง ๆ เช่น รูปแบบของหนังสือ ขนาดของตัวอักษร การจัดหน้าหนังสือ เป็นต้น ล้วนมีส่วนหรืออิทธิพลที่จะเสริมสร้างความคิดรวบยอดให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่านได้ทั้งสิ้น ดังนั้น ผลการวิเคราะห์วิจัยครั้งนี้จึงอาจมีความเบี่ยงเบนบ้างเนื่องจากคุณภาพด้านอื่น ๆ ของหนังสือแต่ละเล่ม

ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัยนี้

1. ความรู้ในด้านการสร้างความคิดรวบยอดในเรื่องของความเป็นพลเมืองดีในเนื้อหาของแบบเรียนหมวดวิชาสังคมศึกษาและหนังสืออ่านประกอบวิชาสังคมศึกษา และวิชาภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ว่ามีมากน้อยเหมาะสมต่อการปลูกฝังแนวคิดของความเป็นพลเมืองดีเบื้องต้นตามลักษณะของสังคมไทยเพียงใด

2. เพื่อเป็นแนวทางและขอเสนอแนะต่อผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการจัดทำแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบวิชาสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้นในการพิจารณาปรับปรุงหลักสูตร เนื้อหาวิชา กิจกรรมการสอนการเรียน การเรียบเรียงหนังสือสังคมศึกษา การพิจารณาเลือกแบบเรียนและการเลือกสรรจัดหาหนังสืออ่านประกอบที่มีคุณภาพต่อการสร้างความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดีอันพึงประสงค์ และมีผลสัมฤทธิ์ต่อการจัดการศึกษาเพื่อความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมพัฒนาการของเด็กให้สามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีของชาติในระบบประชาธิปไตย

ศัพท์เฉพาะเรื่องและคำจำกัดความ

1. การสร้าง หมายถึง การทำให้เกิด หรือปลูกฝังให้เกิดความคิด คุณธรรม และพฤติกรรมที่ต้องการ สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นจะคงอยู่ตลอดไปหรือไม่ก็ได้

2. แนวคิดหรือความคิดรวบยอด หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจในสิ่งอันเป็น ความหมายรวม ๆ ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันประกอบด้วยส่วนย่อย ๆ หลายส่วนซึ่งมีลักษณะ ร่วมกัน ความคิดรวบยอดหรือแนวคิดจะเกิดขึ้นได้จากการที่ ได้รับประสบการณ์จากสิ่งที่มี ลักษณะร่วมกันหลาย ๆ ครั้งจนเกิดความเข้าใจต่อลักษณะที่ร่วมกันนั้น แล้วเกิดการหยั่ง เห็นความหมายและลักษณะรวมของส่วนย่อย รวมทั้งสามารถสนองตอบออกมาเป็นส่วน ย่อย ๆ ได้ และถือว่าความคิดรวบยอดย่อมมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของคน

3. ความเป็นพลเมืองดี หมายถึง การมีความรู้ ความเข้าใจถูกต้องในเรื่อง ต่อไปนี้

3.1 ค่านิยมและคำสอนในศาสนา

3.2 การอยู่ร่วมกันในชุมชนชนบทชนบทนิยมประเพณี และวัฒนธรรมไทย

3.3 ความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองดี

3.4 ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย

3.5 ความรู้เกี่ยวกับการปกครองประเทศโดยทั่วไป

4. ค่านิยม หมายถึง คุณธรรมที่คนในสังคมยอมรับ ยกย่อง และถือว่าเป็นสิ่งที่ คุ้มค่า

5. ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนไทยและคนต่างด้าวที่มีถิ่นที่อยู่เป็นที่เป็นที่ เป็นทางใน อาณาบริเวณเดียวกัน กลุ่มคนในท้องถิ่นหรือบริเวณนั้นมีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกัน และ สามารถจะดำรงชีวิตทางสังคมในค่านต่าง ๆ ได้

6. ชนบทชนนิยมประเพณีไทย หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมซึ่งคนไทยได้ถือ เป็น แนวทางในการปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมาในสังคมไทย โดยไม่มีกฎหมายหรือข้อบังคับให้กระทำ ถ้าละเว้นการกระทำก็ไม่มีโทษทางบ้านเมือง แม้สังคมถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องรักษาไว้

7. วัฒนธรรมไทย หมายถึง ลักษณะส่วนรวมของคนไทยที่เกี่ยวกับความรู้ ความเชื่อ ศิลป ภาษา ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี พฤติกรรม และสิ่งอื่น ๆ ทั้งหมดที่ คนในสังคมไทยได้รับสืบทอดกันมาด้วยการเรียนรู้เป็นลักษณะแบบเดียวกัน ซึ่งเป็นมรดก ของสังคมไทยที่ควรรักษาให้ดำรงคงอยู่และเจริญงอกงามตลอดไป

8. ความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองดี หมายถึง ความสำนึกในหน้าที่ที่จะต้อง ปฏิบัติตามกฎหมาย และระเบียบข้อบังคับของบ้านเมืองไทย

9. ระบอบประชาธิปไตย หมายถึง

9.1 ระบอบการปกครองประเทศที่เป็นการปกครองตนเองโดยประชาชน และเพื่อประชาชน อำนาจอธิปไตยมาจากประชาชน ทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกันในการออก เสียงเลือกตั้งและออกเสียงแสดงประชามติ มีสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่รับผิดชอบและมีความ รับผิดชอบต่อการปกครองประเทศเท่าเทียมกัน

9.2 แนวทางของการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้ความเคารพ นับถือซึ่งกันและกัน การร่วมมือกัน และใช้สติปัญญาเป็นหลักในการแก้ปัญหา

10. สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ หรือรับรองให้ ทำได้ภายในขอบเขตแห่งกฎหมาย

11. เสรีภาพ หมายถึง การมีสิทธิที่จะคิดจะทำอะไร ๆ ก็ได้ตามใจชอบ ในเมื่อไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นและผิดกฎหมาย

12. การวางวิเคราะหฺ์ หมายถึง บัญชีความคิดรวบยอดที่ตั้งเป็นเกณฑ์ในการ วิเคราะห์เนื้อเรื่องของแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบสังคมศึกษาในระดับชั้นประถม ศึกษาตอนต้นที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี โดยสร้างจากความคิดรวบยอดและเนื้อหาของ หลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503 และความคิดเห็น หัวใจของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี จากรายงานการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็น ของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี" ซึ่ง วัลลภ พุ่มพวง วิจัยไว้เมื่อพุทธศักราช 2514 โดยแบ่งเป็น 5 ตอน รวมจำนวนความคิดรวบยอด 50 เรื่อง คือ ตอนที่ 1 เป็นความคิด รวบยอดเกี่ยวกับค่านิยมและคำสอนในศาสนา จำนวน 13 เรื่อง ตอนที่ 2 เป็นความคิด รวบยอดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในชุมชนชน ชนธรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมไทย

จำนวน 9 เรื่อง ตอนที่ 3 เป็นความคิดรวบยอดเรื่องความรับผิดชอบในหน้าที่ของพลเมือง จำนวน 12 เรื่อง ตอนที่ 4 เป็นความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย จำนวน 8 เรื่อง ตอนที่ 5 เป็นความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับการปกครองประเทศโดยทั่วไป จำนวน 8 เรื่อง มีช่องแสดงการรอยคะแนน (Tally) ตามจำนวนครั้ง ที่มีเนื้อหาในการสร้างความคิดรวบยอดแต่ละเรื่องแต่ละตอนหรือบทของหนังสือ แล้วรวมรอยคะแนนแต่ละความคิดรวบยอดเป็นความถี่ของความคิดรวบยอดนั้น ทุกตารางวิเคราะห์จะบอกชื่อหนังสือ ประเภท (แบบเรียน หรือหนังสืออ่านประกอบ) สำหรับชั้นใด ชื่อผู้แต่งหรือเรียบเรียง พิมพ์ครั้งที่ พุทธศักราชที่พิมพ์ และสำนักพิมพ์ โดยใช้ตารางวิเคราะห์หนึ่งฉบับต่อหนังสือหนึ่งเล่ม

13. แบบเรียน หมายถึง หนังสือแบบเรียนหรือแบบสอนอ่านสังคมศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการได้อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้ ซึ่งมีรายชื่ออยู่ในคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การกำหนดแบบเรียนสำหรับเลือกใช้ในระดับโรงเรียนประถมศึกษา ปีการศึกษา 2512 ในตอนแบบสำหรับเลือกใช้ หมวดสังคมศึกษาทุกชั้นตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทุกเล่ม ซึ่งในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีแบบเรียนให้เลือก 5 รายการ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีแบบเรียนให้เลือก 4 รายการ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีแบบเรียนให้เลือก 3 รายการ และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีแบบเรียนให้เลือก 3 รายการ²⁹ รวมเป็นแบบเรียนที่ทำการวิเคราะห์ 15 เล่ม เว้นหนังสือในโครงการการศึกษาชนบท

14. หนังสืออ่านประกอบ หมายถึง หนังสืออ่านเพิ่มเติมประโยคประถมศึกษาตอนต้น ตามบัญชีรายชื่อหนังสืออ่านเพิ่มเติมซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้โรงเรียนจัดหาไว้เพื่อส่งเสริมการอ่าน ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การกำหนดแบบเรียนสำหรับเลือกใช้ในระดับโรงเรียนประถมศึกษา ปีการศึกษา 2512 ทุกเล่มที่กำหนดให้เป็นหนังสืออ่านประกอบสังคมศึกษาและภาษาไทย โดยแบ่งเป็นระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 จำนวน 30 รายการ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 จำนวน 30 รายการ³⁰ รวมเป็นหนังสืออ่านประกอบที่ทำการวิเคราะห์ 60 เล่ม

²⁹ คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม, หน้า 3, 7, 11 และ 14.

³⁰ คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 39-43.